

učitele svého syna Ferdinanda. Purkyně se totiž po celou dobu studií potýkal s finančními potížemi a řešil to tak, že vyučoval děti v předních pražských rodinách. Když dostal nabídku být učitelem přímo na zámku Blatná, přerušil studia. Na Blatné si získal přízeň celé rodiny, a tak když Ferdinand odjel jako člen šlechtické gardy v závěru napoleonských válek do pole, baron Purkyněho povzbudil k dokončení studia medicíny, a navíc jej velkoryse finančně podpořil. I po absolvování studií byl Purkyně zván na Blatnou a po odjezdu do Vratislavi udržoval korespondenci se všemi členy rodiny, kteří na Blatné se zájmem a radostí sledovali jeho úspěchy.

Nowakowski také zmiňuje klavír v Purkyňově bytě. K hudbě měl Purkyně blízko. Byl častým návštěvníkem operních představení, která sledoval s oblibou s klavírním výtahem v ruce, a doma pak na housle některé partie přehrával.

V popise bytu předvedeném na výstavě se uvádí, že na čestném místě byly vyvěšeny listy Goethovy. Johann Wolfgang Goethe se vedle poezie intenzivně zajímal o přírodní vědy. Jednou z fyzikálních otázek, kterým se věnoval, byla optika – lom světla a otázka barev. Goethovi přátelé v Berlíně ho upozornili na Purkyňovu disertaci Příspěvky k vidění ze subjektiv-

ního hlediska. Goethe si disertaci opatřil a velmi ho zaujala. Když koncem r. 1822 přijel Purkyně do Berlína, aby se představil na odpovědných místech jako uchazeč o profesuru ve Vratislavi, dojednali jeho přátelé setkání obou mužů ve Výmaru. Tam se Purkyně s Goethem seznámil a básník se pak vyjádřil o Purkyňovi s velkým uznáním. Purkyně v r. 1823 obhájil habilitační práci druhým rozšířeným vydáním svého spisu o subjektivních zrakových jevech. Věnoval ho Goethovi a poslal výtisk do Výmaru. Goethe pak listem z 18. března 1826 Purkyňovi poděkoval a vyjádřil se pochvalně o jeho díle.

Autor popisu návštěvy Purkyňova bytu J. F. Nowakowski byl prvním Purkyňovým životopiscem. Jeho kniha *Życie y prace naukowe Jana Purkyniego* vyšla ve Varšavě v r. 1862. Nowakowski (1832–1883) po vystudování gymnázia pracoval jako knihovník senátu ve Varšavě. Složil právníké zkoušky, ale i poté pokračoval v práci v knihovně a rozhodl se pro studium medicíny, které ukončil v r. 1864. Purkyně ho zaujal nejen vědeckými úspěchy, ale také přátelstvím k Polákům, které prokázal jako vratislavský profesor i po návratu do Prahy svou korespondencí s polskými vědci i umělci. Prahu Nowakowski navštívil v letních měsících, jak plyne z korespon-

dence. První list je doporučení pro J. E. Purkyně, který mu napsal 21. července 1860 profesor gynekologie ve Varšavě a bývalý Purkyňův žák Ludvík Neugebauer. Druhý list je datován 29. září 1860 a Nowakowski v něm připomíná Purkyňovi jeho slib, že mu zašle do Varšavy bližší životopisné údaje a portrét. Purkyně mu obratem žádané informace poslal.

V Literárním archivu Památníku národního písemnictví jsou uloženy dva Nowakowského dopisy Purkyňovi. Vedle zmíněného dopisu z r. 1860 tu najdeme ještě dopis z r. 1861. Je zajímavé, že první je psán česky s několika polonismy, následující pak v polštině. Nowakowski po dokončení studia medicíny byl následujícího roku (1865) zvolen dopisujícím členem Spolku českých lékařů. Měl zájem o celé české prostředí, napsal články o Josefu Jungmannovi, F. L. Čelakovském a vyšehradském proboštu, literárně činným Václavu Štulcovi. V r. 1870 vydal stručný přehled české literatury.

První text přibližuje prostředí, v němž Purkyně žil, Nowakowski pak představuje vědce jako skromného, zdvořilého a vlídného muže s vřelým vztahem k němě tváři – ochočenému syslíkovi.

Citovaná literatura uvedena na webu Živy.

Pavel Sekerka

Historie pivoňek v Průhonících

Pivoňky (*Paeonia*), jejichž plané druhy vyskytující se v Evropě jsme představili na str. 63–67 této Živy, se u nás běžně pěstují v okrasných zahradách. Nikdy však nedosáhly takové obliby a zájmu mezi soukromými sběrateli a šlechtiteli jako jiné skupiny okrasných rostlin. Šlechtěním růží, jirinek, lilíí a kosatců se zabývala a zabývá řada zájemců, kteří se sdružují ve spolcích. Naproti tomu pěstování širšího sortimentu pivoňek je záležitostí pouze několika nadšenců. Přesto vznikly poměrně ucelené sbírky v některých botanických zahradách – v Botanické zahradě hl. m. Prahy, v Botanické zahradě a arboretu Mendelovy univerzity v Brně a při Zahradě léčivých rostlin Farmaceutické fakulty Univerzity Karlovy v Hradci Králové. Naše největší a nejstarší veřejně přístupná sbírka pivoňek je spojená s Průhoníciemi u Prahy, kde také sídlí Botanický ústav Akademie věd ČR a Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví.

Podle dochovaných zpráv rostlo v Průhonickém parku na přelomu 19. a 20. století 600 trsů bylinných pivoňek. V r. 1927 zde byly pěstovány dva druhy dřevitých pivoňek, a to několik červeně a žlutě kvetoucích klonů p. Delavayovy (*P. delavayi*) na alpinu a několik rostlin p. keřovitě (*P. suffruticosa*) na nádvoří zámku. Větší sortiment bychom našli v zásobní zahradě parku ve 30. letech, část z něj byla vysazena do parku, ale postupně docházelo ke ztrátě. Výsadba pivoňek v tomto období probíhala na nádvoří a u Faustova dubu. Katalog Spolkových zahrad Průhonických nabízí

v r. 1927 celkem 42 odrůd bylinných pivoňek, z toho je většina odrůd odvozená od p. čínské (*P. lactiflora*). V r. 1936 je to již 61 odrůd pivoňky čínské, tři odrůdy p. lékařské (*P. officinalis*) a dva botanické druhy. Ještě před válkou Dendrologická společnost dovezla rozsáhlý sortiment bylinných pivoňek jak z Čech (Žehušice), tak ze zahraničí od firem B. Ruys Dedemsvaart – Nizozemsko, Barbier et Cie – Francie, Kew and son – Velká Británie. Matečnice se tak rozrostla na více než 250 odrůd. Protože jsou vzrostlé matečnice relativně nenáročná na údržbu, sortiment zčásti přežil válku.

1 Nově vysázená expozice českých odrůd. V popředí pivoňky vyšlechtěné v Průhonících s monstrózním tvarem květu

V letech 1956–75 hodnotila sortiment 170 odrůd pivoňek Milada Opatrná ve Výzkumném ústavu okrasného zahradnictví. Rostliny zařazené do hodnocení pocházely především z matečnic Dendrologické společnosti, část snad i z výsadeb v Průhonickém parku, některé odrůdy byly dokoupeny. Po sortimentálním hodnocení, podobně jako u jiných skupin okrasných rostlin, byla kolekce zrušena. Zahradnický perspektivní odrůdy převzaly zahradnické podniky, např. školky v Litomyšli, část byla

zahrnuta do kolekce Botanické zahrady tehdejší Československé akademie věd.

Botanická zahrada ČSAV v Průhonících byla založena v létě 1962. Kromě správy Průhonického parku, dendrologických sbírek, pomologického arboreta a rozárie se již od počátku zaměřovala na vybrané rody okrasných trvalek. Ve Zprávách vydaných r. 1967 byl zveřejněn ediční plán, podle něž se měly postupně vydávat soupisy jednotlivých pěstovaných sbírek s inventarizací k r. 1965. Plán se neuskutečnil, ale protože soupis připravovaných publikací zahrnoval i pivoňky, víme, že založení sbírky v botanické zahradě lze datovat již před tímto rokem.

V r. 1968 byla botanická zahrada sloučena s Botanickým ústavem ČSAV a jejím vedoucím se stal Jaroslav Hofman, současně i kurátor sbírky pivoňek. Základ sbírky tvoří rostliny získané z tehdejšího Výzkumného ústavu okrasného zahradnictví, nákupy z tuzemských školek, které se v té době množily pivoňek v Československu věnovaly (Školní statek Agronomické fakulty Vysoké školy zemědělské Lednice v Olomučanech, školky v Žehušicích, Vejtasovo zahradnictví v Jaroměřicích), a také nákupy ze zahraničí (Gilbert H. Wild and son, USA; Gräfin von Zeppelin, Německo; Stauden Feldweber, Rakousko; Staudengärtnerei Klose, Německo). Průhonické sbírky představovaly průřez soudobého sortimentu včetně v té době moderních mezidruhových hybridů. Botanická zahrada se snažila ukázat své sbírky komplexně, tedy nejen zahradní odrůdy, ale také plané druhy a jejich variabilitu. Po J. Hofmanovi sbírku převzala Uljana Blažková, která ji reorganizovala a doplnila. Při revizi v r. 1982 sbírka čítala 217 zahradních odrůd a 10 planých taxonů.

Sbírka se stala dobrým základem pro experimentální křížení. U. Blažková v 80. a 90. letech vysévala semena získaná samoopylením především hybridních pivoňek a odrůd p. čínské s japonským tvarem květů, jejichž prašníky jsou částečně přeměněny v menší korunní lístky. Některé získané semenáče byly velice kvalitní. Výběr první etapy představoval kolem 50 rostlin,

2 Kvetoucí pivoňky jsou velkým lákadlem pro návštěvníky botanické zahrady. Postupně kvetou podle odrůd od začátku května do poloviny června. Snímky P. Sekerky

v druhé etapě (2011) bylo vyselektováno 31 semenáčů, které byly dále namnoženy a hodnoceny.

V r. 2010 přebírá sbírku Pavel Sekerka (autor tohoto článku). Postupně je doplněna o odrůdy dřevitých pivoňek jednak od českých firem, jejichž sortiment má základ ve sbírkách Botanické zahrady hl. m. Prahy, a dále přímými dovozy z Číny a od největší francouzské firmy, která se zabývá pěstováním pivoňek od poloviny 19. století – Pivoines Rivière. Pokračuje pokusná hybridizace především planých druhů a podařilo se dokončit popis odrůd z předcházejícího šlechtění. Také jsou doplněny plané druhy se známým původem v přírodě, z nichž některé patří mezi kriticky ohrožené. V r. 2015 se vybrané odrůdy staly součástí Národního programu genetických zdrojů rostlin a byl vypracován

a vydán klasifikátor pro jejich popis. Zahradníky nejzajímavější odrůdy průhonického šlechtění byly v r. 2020 jako první původní české odrůdy registrovány u mezinárodní registrační autority, kterou je American Peony Society.

V minulém roce byly přesazeny rostliny ze zázemí do veřejně přístupné části botanické zahrady, takže návštěvníci se budou moci seznámit s celou sbírkou, čítající nyní přes 900 druhů a odrůd.

Sbírka pivoňek je umístěna v několika expozičních záhonech Průhonické botanické zahrady.

Zahrada je otevřena od dubna do konce září denně od 9.00 do 17.00 mimo pondělí.

Přístup přes Průhonický park, zvláštní vstupné se neplatí.

Komentované prohlídky jsou plánovány na 14. května – Den fascinace rostlinami – kdy bude i provázení po sbírce pivoňkami, a 4. června 2022.

Více informací najdete na webové stránce ibotky.cz.

Jména taxonů uváděných v článku Unikátní okna do prvohor I. na str. 50–55 této Živy

houbovci – Porifera
žebrnatky – Ctenophora
žahavci – Cnidaria
medúzovci – Scyphozoa
medúzy – v článku použito ve smyslu životního stadia žahavců, tedy bez ohledu na bližší systematickou příslušnost
polostrunatci – Hemichordata
strunatci – Chordata
obratlovci – Vertebrata
konodonti – Conodonta
hlavatci – Priapulida
paleoskolecidi – Palaeoscolecida
korzetky – Loricifera
rypečky – Kinorhyncha
hlístice – Nematoda
želvušky – Tardigrada
drápkovci – Onychophora

lobopodi – parafyletická skupina zahrnující rané zástupce kmenových linií drápkovců (Onychophora), členovců (Euarthropoda), a pravděpodobně také želvušek (Tardigrada)
členovci – Euarthropoda
radiodonti – Radiodonta
amplectobeluidi – Amplectobeluidae
megacheirani – Megacheira
trilobiti – Trilobita
bradoridi – Bradoriida
klepítkatci – Chelicerata
ostrorepi – Xiphosura
pavoukovci – Arachnida
korýši – Pancrustacea
lasturnatky – Ostracoda
rakovci – Malacostraca
lupenonožci – Branchiopoda

jazyčnatky – Pentastomida
kapřivci – Branchiura
strašci – Squillidae
ploutvenky – Chaetognatha
chapadlovky – Phoronida
ramenonožci – Brachiopoda
linguliformní ramenonožci – Linguliformea
hyoliti – Hyolitha
měkkýši – Mollusca
kroužkovci – Annelida
vetulicolidi – Vetulicolia
sinice – Cyanobacteria
řasy – v článku označení použito ve smyslu pro všechna autotrofní Eukaryota s výjimkou Embryobionta panarthropoda – skupina zahrnující členovce, drápkovce, želvušky a lobopody